

Ontwikkeling in kaart brengen

Volgen zonder kleutertoetsen

Sinds 2013 zijn de kleutertoetsen niet meer verplicht en is dit onderdeel geschrapt uit het inspectiekader. Per 1 augustus 2022 worden die toetsen zelfs helemaal afgeschaft. Dit heeft het kabinet mede in reactie op kritiek vanuit het werkveld op de kleutertoetsen besloten.

TEKST RUTH HEUVELMAN BEELD WILBERT VAN WOENSEL

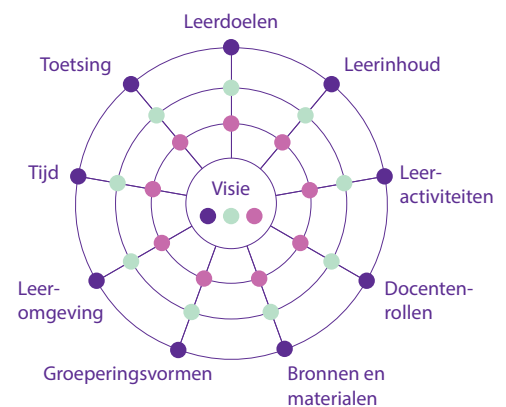
Veel leerkrachten hebben aangegeven ontevreden te zijn over de schoolse kleutertoetsen die worden gebruikt om de ontwikkeling in kaart te brengen. En ook de afnamevorm is te schools en past volgens hen niet goed bij de manier waarop kleuters zich ontwikkelen en leren. Ook geven zij aan dat de toetsen te veel een momentopname zijn en daarmee een vertekend beeld geven.

Ontwikkeling blijven volgen

Van scholen wordt nog wel verwacht dat zij de ontwikkeling van de kleuters systematisch blijven volgen, zodat zij hun onderwijsaanbod daar zo goed mogelijk op aan kunnen laten sluiten. Kleuters ontwikkelen zich spelenderwijs en in sprongen. Voor leerkrachten is het belangrijk om deze ontwikkeling goed te kunnen volgen, om zo aan te kunnen sluiten bij de zone van naaste ontwikkeling. Maar hoe doe je dat dan onderbouwd en objectief als je geen kleutertoetsen meer tot je beschikking hebt om de leerlingen goed in kaart te kunnen brengen?

Visie op spelen en leren

Bij het ontwerpen van je kleuteronderwijs is een duidelijke visie op de ontwikkeling en het leren van kleuters je uitgangspunt. De drie meestgebruikte visies op onderwijs aan kleuters zijn ervaringsgericht, ontwikkelingsgericht en programmagericht onderwijs (Hilkens, 2020). Aan de hand van je visie op het kleuteronderwijs geef je als onderbouwteam vervolgens antwoord op vragen als:

Figuur 1 - Het curriculaire spinnenweb (Van den Akker, 2003)

waartoe spelen en leren jonge kinderen? Hoe laat je jonge kinderen spelen en leren? Hoe begeleid je het spelen en leren van jonge kinderen? Hoe ziet je speel- en leeromgeving eruit? En hoe volg je de ontwikkeling van jonge kinderen (Van den Akker, 2003; SLO, 2020)? Een goede visie geeft richting aan je onderwijs, geeft je focus als team en is de onderbouwing van je besluiten en je observaties. Hierdoor weet je als team waar je naartoe wilt werken met je kleuters en kun je doelgericht werken. Voor het creëren van een samenhangend aanbod voor je kleuteronderwijs, kan het curriculaire spinnenweb (Van den Akker, 2003; SLO, 2020) ondersteuning bieden (zie figuur 1). De visie staat hierbij centraal in het spinnenweb en vormt de kern en het uitgangspunt van je onderwijs. Vanuit die visie worden de verschillende onderdelen van het spinnenweb verder uitgewerkt. ►►

Als je werkt vanuit ontwikkelingsgericht onderwijs, zal je als leerkracht het initiatief van het kind stimuleren, waardoor het kind meer initiatief durft te nemen

► Elk onderdeel van het spinnenweb roept een eigen kernvraag op met betrekking tot het spelen en leren van de leerlingen. Zo is de kernvraag bij de visie: 'Waarvoor leren de leerlingen?' En bij de leerinhouden: 'Wat leren ze?' Dit heeft weer consequenties voor de leeractiviteiten (hoe leren ze?) en je leeromgeving (hoe ziet je leeromgeving eruit?). Bij het onderdeel 'docentrollen' kijk je naar welke rol en begeleiding van de leerkracht passend is bij het leren en spelen. Bij toetsing (observeren en evalueren) kijk je met elkaar naar hoe je de ontwikkeling van de kinderen volgt. Voor een volledig passend en samenhangend onderwijsaanbod wordt elk onderdeel van het spinnenweb ingevuld en is het van belang dat de onderdelen onderling logisch bij elkaar

passen. Daarbij is je uitgangspunt steeds weer de gekozen visie. Sluit de rol van de leerkracht daadwerkelijk aan bij de geformuleerde basisvisie? En sluiten de gekozen leermaterialen bij de leerinhouden aan? En is de manier waarop je de kinderen volgt in hun ontwikkeling passend bij je visie?

Onderwijs en visie: verbonden

Van den Akker (2003), de ontwikkelaar van het spinnenweb, heeft bewust de metafoor van een spinnenweb gekozen om aan te geven dat als je aan één draadje trekt, alle andere draadjes meetrillen. Het spinnenweb symboliseert tegelijkertijd ook het kwetsbare karakter: het kan makkelijk scheuren als

er hard aan getrokken wordt. Alle onderdelen van je onderwijs zijn verbonden met de visie en verbonden met elkaar. Wanneer er een verandering optreedt in een van de onderdelen, zal dat ook een verandering brengen in de andere onderdelen. Wanneer je als school bijvoorbeeld kiest voor programmagericht

onderwijs, dan zal je als leerkracht vooral sturend en controlerend aanwezig zijn en het kind moet dan volgen. De leeractiviteiten zullen meer gesloten zijn en door de leerkracht aangeboden worden, waarbij het resultaat centraal staat. Je observaties zullen ook meer sturend, toetsend en gesloten zijn. Echter, wanneer je werkt vanuit ontwikkelingsgericht onderwijs, zal je als leerkracht het initiatief van het kind stimuleren, waardoor het kind ook meer initiatief durft te nemen. Je aanbod en de leeractiviteiten sluiten aan op de belevingswereld (spel) ontwikkeling van de kinderen. Het volgen en observeren van de kinderen zal op basis van de ontwikkeling van de kinderen zijn en je aanbod zal daarbij aansluiten. Een voorbeeld:

Een kind van 3 jaar, nog aan het oefenen, heeft veel moeite met afscheid nemen, omdat hij het werkje dat in de ochtend voor hem klaarligt niet wil doen. De leerkracht wil het niet veranderen, want ieder kind heeft door de week heen hetzelfde werkje en hij moet er maar aan wennen dat hij soms dingen moet. Hierin zie je heel duidelijk de programmagerichte visie terug. Wanneer je vanuit de visie van ervaringsgericht- of ontwikkelingsgericht onderwijs zou werken, zou je het welbevinden of initiatief van het kind meer centraal zetten. En zou je hier dus andere keuzes in maken. Zo is je visie op onderwijs en ontwikkeling bepalend voor je handelen, aanbod en alle keuzes die je steeds weer maakt.

Door te kijken, ga je echt zien

Je kunt pas echt goed aansluiten bij de ontwikkeling van een kleuter als je weet waar die staat in zijn of haar ontwikkeling. Vanzelfsprekend is daarbij kennis van de ontwikkeling van jonge kinderen van groot belang. Essentieel daarbij is observeren. Door je visie ga je gericht observeren met de doelen en ontwikkellijnen in je hoofd. Het kan hierbij, zeker aan het begin, helpend zijn om, bijvoorbeeld elke week, een andere ontwikkellijn zichtbaar op je bureau neer te leggen en deze centraal te stellen bij je observaties.

Zo krijg je de ontwikkellijnen steeds beter in je hoofd. En dat betekent ook dagelijks echt de tijd nemen om goed te kijken. Daardoor ga je de kinderen in je groep echt zien en durf je steeds meer op de ontwikkeling van de kinderen én op je eigen deskundige blik te vertrouwen. Bij deze vorm van gestructureerde observaties wordt de expertise van jou als leerkracht veel meer meegenomen en kunnen observaties ook in meer natuurlijke en spontane situaties, bijvoorbeeld tijdens spel, worden gedaan. Het is daarbij belangrijk dat de observaties gestructureerd zijn (Frans, 2019). Zo let je als leerkracht gericht op bepaalde ontwikkelingsaspecten, op bepaalde momenten en bij bepaalde leerlingen. Zo wordt ervoor gezorgd dat alle leerlingen gezien en gevolgd blijven worden.

Je kunt pas aansluiten bij de ontwikkeling van een kleuter als je weet waar die staat in zijn ontwikkeling

Observeren kan de hele dag door

Observeren is het aandachtig waarnemen van wat je ziet. Wanneer je de kinderen in je groep observeert, is het belangrijk dat dit zo objectief mogelijk gebeurt. Bij gestructureerd observeren, observeer je met een bepaald doel. Van tevoren bepaal je het doel van je observatie en waar je op gaat letten. Ook bedenk je in welke situatie je dit het beste kunt observeren. Bijvoorbeeld tijdens een tekenles observeer je hoe de ontwikkeling van de fijne motoriek verloopt of tijdens het buitenspelen,

observeer je hoe de omgang met andere kinderen is. Bij ongestructureerd observeren, is dit niet het geval, dan observeer je zonder een van tevoren vastgesteld doel. Observeren houdt in dat je de kinderen bewust, systematisch en zo objectief mogelijk waarneemt tijdens ongeplande en geplande activiteiten. Door gericht te kijken naar de kinderen, krijg je belangrijke informatie over hun ontwikkeling. Het observeren van de kinderen is het vertrekpunt voor alle andere activiteiten in je groep. Je observaties geven je informatie over de ontwikkeling van de kinderen. Kennis van de ontwikkellijnen is daarbij van essentieel belang. De verkregen informatie biedt je vervolgens houvast om gericht de ontwikkeling en het leren van de kinderen te ondersteunen en te stimuleren. Observeren kan de hele dag door, gepland en ongepland. Door de dag heen kun je opvallende zaken noteren op een geeltje, zodat je ze niet vergeet. Aan het einde van de dag kan je deze observaties gedocumenteerd vastleggen, bijvoorbeeld in een map met namen van de kinderen, met alle ontwikkellijnen of online in een observatie-instrument. Observeren, al dan niet in interactie met de kinderen, is dan ook een belangrijk dagelijks onderdeel van je leerkrachthandelen. Zo ben je als leerkracht heel bewust gericht op de verschillende ontwikkelingsaspecten, op vaste momenten en bij van tevoren vastgestelde leerlingen. Zo zorg je ervoor dat alle leerlingen systematisch gezien en gevolgd worden, zodat je het onderwijsaanbod daar zo goed mogelijk op aan kunt laten sluiten.

De literatuurlijst is te vinden op:
www.hjk-online.nl/artikelen

Ruth Heuvelman
(r.heuvelman@cedgroep.nl) werkt als orthopedagoog en specialist jonge kind bij de CED-Groep en blogt voor <https://earlyyearsblog.nl>

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?

Neem een abonnement op HJK

HJK lezen op tablet en pc

Krijg toegang tot het digitaal archief (>1.000 artikelen)

Krijg korting op het Landelijk congres Jonge kind AOb en HJK

Ontvang 10 x HJK

Voor slechts €79,95 per jaar

Studenten ontvangen 50% korting

Aan de slag! Geef je oren de kost

De toekomst van spel

Meer weten?
Ga naar www.hjk-online.nl
of bel 088 - 22 66 691